

דוח מחקר קצר:

מידת ההסכמה עם ערכי מגילת העצמאות בחלוקה לפי מצביעים לקואליציה ולאופוזיציה

אפריל 2023

¹ פרופסור שאול קמחי
² פרופסור יוחנן אשל
³ ד"ר הדס מרציאנו
⁴ פרופסור ברוריה עדיני

¹ פרופסור שאול קמחי, Reswell - שיתוף פעולה בין לאומי לחקר החוסן וה- well-being, בית הספר לבריאות הציבור, הפקולטה לרפואה, אוניברסיטת תל אביב.

² פרופסור יוחנן אשל, מכללה אקדמית תל חי ואוניברסיטת חיפה.

³ ד"ר הדס מרציאנו, המרכז לחקר הדחק והחוסן, החוג לפסיכולוגיה, מכללה אקדמית תל חי, המכון לעיבוד מידע וקבלת החלטות (מעמק"ה), אוניברסיטת חיפה.

⁴ פרופסור ברוריה עדיני, Reswell, ראשת החוג לניהול מצבי אסון וחירום, בית הספר לבריאות הציבור, הפקולטה לרפואה, אוניברסיטת תל אביב ו- Reswell.

דוח מחקר זה מוצג בהמשך לדוח קודם שבו הצגנו את המחקר #חברה בקרע עמוק: חוסן והתמודדות האוכלוסייה היהודית בעקבות הבחירות והמשבר הפוליטי בישראל" (ראו קישור⁵). הדו"ח הנוכחי והקודם מבוססים על שאלון שהועבר בחודש פברואר 2023. ומתמקד בפירוט הממצאים לגבי מידת ההסכמה עם ערכי מגילת העצמאות. **מגילת העצמאות** היא המסמך המכריז על הקמתה של מדינת ישראל. "מגילת העצמאות" הוא אמנם שמה המקובל, אך שמה הרשמי הוא "הכרזה על הקמת מדינת ישראל" ובשם זה פורסמה. בהצהרה זו פורסמו, בין השאר, שבעה עקרונות של המדינה החדשה ובסופן הערה "עקרונות אלה מבססים את הגדרת אופייה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית". במחקר הנוכחי כללנו גם ערך זה כאחד העקרונות, סה"כ שמונה במספר.

במחקר התבססנו על בדיקת ההבדלים בין מצביעי הקואליציה (אלו שדיווחו כי הצביעו לאחת מהמפלגות שמשתייכות לקואליציה הנוכחית; n=559) לבין מצביעי האופוזיציה (אלו שדיווחו כי הצביעו לאחת ממפלגות האופוזיציה; n=428). משיבים שהצביעו למפלגה אחרת לא נכללו בניתוח זה (n=148). לוח 1 מציג את החלוקה של המשיבים לפי הצבעתם בבחירות נובמבר 2022.

לוח 1: חלוקת המשיבים לשתי קבוצות בהתאם להצבעתם בבחירות נובמבר 2022

מפלגה	מספר מצביעים	אחוז מצביעים	
1. הליכוד	289	25	מפלגות
3. הציונות הדתית	149	13	קואליציה
5. ש"ס	52	5	
6. יהדות התורה	69	6	
סה"כ קואליציה	559	49	הצבעה למפלגה בבחירות האחרונות
2. יש עתיד	228	20	מפלגות
4. המחנה הממלכתי	104	9	אופוזיציה
7. ישראל ביתנו	41	4	
10. מפלגת העבודה	55	5	
סה"כ אופוזיציה	428	38	
11. אחרת (לא נבחרה לכנסת)	73	6	מפלגה
12. לא הצבעתי	66	6	אחרת (לא
13. פתק לבן	8	1	נכללו
סה"כ אחרת	147	13	בחישובים)

בצעד הבא בדקנו הבדלים דמוגרפיים בין שתי הקבוצות. הממצאים (ראו לוח 2) מראים על חמישה הבדלים מובהקים: (א) קבוצת מצביעי האופוזיציה מדווחת על הכנסה ממוצעת למשפחה גבוהה במידה מובהקת, בהשוואה למצביעי הקואליציה (גודל אפקט קטן). (ב) קבוצת מצביעי האופוזיציה מדווחת על רמת השכלה, ביחס למוצא בישראל, גבוהה יותר במידה מובהקת, בהשוואה למצביעי הקואליציה (גודל אפקט קטן). (ג) קבוצת מצביעי הקואליציה מדווחת על גיל צעיר יותר, בהשוואה למצביעי אופוזיציה (גודל אפקט קטן). (ה) קבוצת מצביעי

⁵ <https://muchanut.haifa.ac.il/images/%D7%A7%D7%9E%D7%97%D7%99-%D7%93%D7%95%D7%97-%D7%9E%D7%97%D7%A7%D7%A8-%D7%9E%D7%A7%D7%95%D7%A6%D7%A8-%D7%97%D7%95%D7%A1%D7%9F-%D7%91%D7%A2%D7%A7%D7%91%D7%95%D7%AA-%D7%94%D7%91%D7%97%D7%99%D7%A8%D7%95%D7%AA-13-3-23.pdf>

הקואליציה מדווחת על הגדרה מוצאם כמזרחי, במידה מובהקת, רבה יותר, בהשוואה לקבוצת מצביעי אופוזיציה (גודל אפקט קטן). (ו) קבוצת מצביעי הקואליציה מדווחת על מידת דתיות גבוהה יותר, במידה מובהקת, בהשוואה למצביעי האופוזיציה (גודל אפקט בינוני). ניתן לסכם ששתי הקבוצות שונות במידה מובהקת במשתנים הדמוגרפיים.

לוח 2: הבדלים מובהקים בנתונים הדמוגרפיים בין קבוצת מצביעי קואליציה ואופוזיציה

F	גודל אפקט Eta ²	מצביעי אופוזיציה		מצביעי קואליציה		
		SD	M	SD	M	
.048	26.04***	1.20	2.42	1.16	2.25	הכנסה למשפחה
.079	52.37***	1.01	3.68	1.08	3.19	השכלה
.045	23.42***	15.55	49.28	26.6	42.29	גיל
.059	34.79***	.74	1.98	.78	1.69	מוצא
.312	364.07***	.57	1.31	.99	.342	דתיות

***P<.001.

בהמשך, בדקנו את מידת המהימנות (אלפא קרונברך) מעבר לשמונת הערכים עבור כול אחת משתי הקבוצות. המהימנות נמצאה כטובה (בקבוצת הקואליציה נמצא $\alpha=.78$ ועבור קבוצת האופוזיציה $\alpha=.79$). חישבנו ממוצע מעבר לשמונת הערכים לכול אחת משתי הקבוצות. ההבדל בין שתי הקבוצות היה מובהק $(t=11.25, p<.001)$: קבוצת האופוזיציה ($m=4.26, SD=.60$) דווחה על הסכמה רבה יותר במידה מובהקת, בהשוואה לקבוצת הקואליציה ($m=3.79, SD=.66$).

כאמור, במדידה השנייה שאלנו עד כמה המשיבים מסכימים עם ערכים שונים שמופיעים (ככתבם ולשונם) במגילת העצמאות, עליה חתמו מנהיגי הפלגים השונים של מדינת ישראל ביום הקמתה. בלוחות הבאים נציג את התפלגות התשובות לכול אחד משמונת הערכים מתוך מגילת העצמאות, בהתאם לחלוקה למצביעי קואליציה ואופוזיציה, תוך ציון ההבדלים בין שתי הקבוצות. סדר הצגת מידת ההסכמה עם הערכים נקבע בהתאם להבדלי הממוצעים בין שתי הקבוצות (שמסקפים את גודל הפער בעמדות של הקבוצות) מהגדול ביותר אל הקטן ביותר.

לוח 3: הערך - שוויון זכויות חברתי ומדיני לכל האזרחים ללא הבדל דת, גזע, ומין. (סולם 1-5).

מצביעי אופוזיציה (n=428)		מצביעי קואליציה (n=559)		מידת הסכמה
%	משיבים	%	משיבים	
.7	3	7.3	41	מתנגד/ת במידה רבה מאד
4.2	18	12.7	71	מתנגד/ת במידה רבה
10.0	43	26.1	146	לא מתנגד/ת ולא תומך/ת
31.8	136	34.2	191	תומך/ת במידה רבה
53.3	228	19.7	110	תומך/ת במידה רבה מאד
M=4.33		M=3.46		ממוצע
SD=.87		SD=1.16		סטיית תקן
F= 93.12, p<.001				הבדל בין הקבוצות
Eta ² =.114				גודל אפקט

התבוננות בלוחות המפורטים מצביעה על פער בכל ערך וערך, על פיו משיבים תומכי האופוזיציה דווחו על ממוצע הסכמה גבוה יותר, בהשוואה למשיבים תומכי הקואליציה, בכל אחד מן הערכים של מגילת העצמאות. יחד עם זה, ההבדלים בין שתי הקבוצות, בשישה מתוך שמונת הערכים מובהקים סטטיסטית. הערך שבו נמצא הפער הגדול ביותר בין שתי הקבוצות הוא "שוויון זכויות חברתי ומדיני לכל האזרחים ללא הבדל דת, גזע, ומין" (גודל אפקט קטן, ראו לוח 3).

הערך השני, מבחינת הבדל מובהק בין שתי הקבוצות הוא "חופש-דת, לשון, חינוך, ותרבות" (לוח 4). קבוצת מצביעי האופוזיציה דיווחה על הסכמה רבה יותר עם ערך זה, באופן מובהק, בהשוואה לקבוצת מצביעי הקואליציה (גודל אפקט קטן).

לוח 4: הערך - חופש-דת, לשון, חינוך, ותרבות. (סולם 1-5).

מצביעי אופוזיציה (n=428)		מצביעי קואליציה (n=559)		
%	משיבים	%	משיבים	מידת הסכמה
.7	3	4.3	24	מתנגד/ת במידה רבה מאד
2.3	10	8.9	50	מתנגד/ת במידה רבה
7.5	32	22.7	127	לא מתנגד/ת ולא תומך/ת
31.3	134	40.4	226	תומך/ת במידה רבה
58.2	249	23.6	132	תומך/ת במידה רבה מאד
M=4.44		M=3.70		ממוצע
SD=.788		SD=1.06		סטיית תקן
F= 72.13, p<.001				הבדל בין הקבוצות
Eta ² = .113				גודל אפקט

בהתייחס לערך 'ביסוס החברה על יסודות של חירות, צדק ושלוה' (לוח 5) דווחו מצביעי האופוזיציה על מידת הסכמה רבה יותר, באופן מובהק, עם ערך זה, בהשוואה למצביעי הקואליציה (גודל אפקט קטן).

לוח 5: הערך - ביסוס החברה על יסודות של חירות, צדק, ושלוה. (סולם 1-5).

מצביעי אופוזיציה (n=428)		מצביעי קואליציה (n=559)		
%	משיבים	%	משיבים	מידת הסכמה
.2	1	1.4	8	מתנגד/ת במידה רבה מאד
.9	4	5.2	29	מתנגד/ת במידה רבה
6.8	29	20.6	115	לא מתנגד/ת ולא תומך/ת
30.8	132	43.5	243	תומך/ת במידה רבה
61.2	262	29.3	164	תומך/ת במידה רבה מאד
M=4.52		M=3.94		ממוצע
SD=.68		SD=.91		סטיית תקן
F=62.91, p<.001				הבדל בין הקבוצות
Eta ² = .100				גודל אפקט

בהתייחס לערך 'נאמנות לעקרונות מגילת האומות המאוחדות' (האו"ם) (לוח 6), קבוצת מצביעי האופוזיציה דיווחה במידה מובהקת על הסכמה רבה יותר, בהשוואה למצביעי הקואליציה (גודל אפקט קטן).

לוח 6: הערך - נאמנות לעקרונות מגילת האומות המאוחדות (האו"ם). (סולם 1-5).

מצביעי אופוזיציה (n=428)		מצביעי קואליציה (n=559)		מידת הסכמה
%	משיבים	%	משיבים	
2.3	10	12.0	67	מתנגד/ת במידה רבה מאד
4.9	21	12.7	71	מתנגד/ת במידה רבה
31.8	136	42.2	236	לא מתנגד/ת ולא תומך/ת
33.4	143	23.3	130	תומך/ת במידה רבה
27.6	118	9.8	55	תומך/ת במידה רבה מאד
M=3.70		M=3.06		ממוצע
SD=9.79		SD=1.11		סטיית תקן
F= 60.83, p<.001				הבדל בין הקבוצות
Eta ² = .097				גודל אפקט

גם בהתייחס למידת ההסכמה עם הערך 'שמירת המקומות הקדושים לכל הדתות' (לוח 7), קבוצת מצביעי האופוזיציה דיווחה על מידת הסכמה גבוהה יותר, באופן מובהק, בהשוואה לקבוצת מצביעי הקואליציה (גודל אפקט קטן).

לוח 7: הערך - שמירת המקומות הקדושים לכל הדתות. (סולם 1-5).

מצביעי אופוזיציה (n=428)		מצביעי קואליציה (n=559)		מידת הסכמה
%	משיבים	%	משיבים	
.5	2	2.9	16	מתנגד/ת במידה רבה מאד
1.6	7	3.8	21	מתנגד/ת במידה רבה
13.8	59	19.9	111	לא מתנגד/ת ולא תומך/ת
37.4	160	40.8	228	תומך/ת במידה רבה
46.7	200	32.7	183	תומך/ת במידה רבה מאד
M=4.28		M=3.97		ממוצע
SD=.79		SD=.97		סטיית תקן
F=14.80, p<.001				הבדל בין הקבוצות
Eta ² = .26				גודל אפקט

בדומה לעיל, בהתייחס לערך פיתוח הארץ לטובת כול תושביה (לוח 8) נמצא כי קבוצת מצביעי האופוזיציה דיווחה על הסכמה גבוהה יותר, באופן מובהק, בהשוואה למצביעי הקואליציה (גודל אפקט קטן).

לוח 8: הערך - פיתוח הארץ לטובת כל תושביה. (סולם 1-5).

מצביעי אופוזיציה (n=428)		מצביעי קואליציה (n=559)		מידת הסכמה
%	משיבים	%	משיבים	
1.4	6	2.5	14	מתנגד/ת במידה רבה מאד
1.9	8	6.4	36	מתנגד/ת במידה רבה
9.3	40	15.0	84	לא מתנגד/ת ולא תומך/ת
42.1	180	42.8	239	תומך/ת במידה רבה
45.3	194	33.3	186	תומך/ת במידה רבה מאד
M=4.28		M=3.98		ממוצע
SD=.82		SD=.98		סטיית תקן
F=13.37, p<.001				הבדל בין הקבוצות
Eta ² = .023				גודל אפקט

ערכים שבהם לא נמצאו הבדלים מובהקים בין שתי הקבוצות

בשני ערכים קבוצת מצביעי האופוזיציה דווחו על הסכמה רבה יותר, אך לא במידה מובהקת, בהשוואה למצביעי הקואליציה: 'פתיחות לעלייה יהודית ולקיבוץ גלויות' (לוח 9), כמו גם עם הערך 'מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית' (לוח 10).

לוח 9: הערך - פתיחות לעלייה יהודית ולקיבוץ גלויות. (סולם 1-5).

משיבים מצביעי אופוזיציה (n=428)		מצביעי קואליציה (n=559)		מידת הסכמה
%	משיבים	%	משיבים	
1.2	5	1.6	9	מתנגד/ת במידה רבה מאד
2.3	10	4.3	24	מתנגד/ת במידה רבה
18.9	81	18.8	105	לא מתנגד/ת ולא תומך/ת
39.3	168	41.3	231	תומך/ת במידה רבה
38.3	164	34.0	190	תומך/ת במידה רבה מאד
M=4.11		M=4.02		ממוצע
SD=.87		SD=.92		סטיית תקן
F=1.41, p>.05				הבדל בין הקבוצות
Eta ² = .002				גודל אפקט

לוח 10: הערך - מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. (סולם 1-5).

משיבים מצביעי אופוזיציה (n=428)		מצביעי קואליציה (n=559)		מידת הסכמה
%	משיבים	%	משיבים	
.9	4	1.6	9	מתנגד/ת במידה רבה מאד
2.6	11	2.0	11	מתנגד/ת במידה רבה
11.7	50	11.6	65	לא מתנגד/ת ולא תומך/ת
31.8	136	37.9	212	תומך/ת במידה רבה
53.0	227	46.9	262	תומך/ת במידה רבה מאד
M=4.33		M=4.26		ממוצע
SD=.85		SD=.86		סטיית תקן
F=.93, p>.05				הבדל בין הקבוצות
Eta ² = .002				גודל אפקט

בהמשך, בדקנו אילו מבין הערכים שנבדקו מנבאים בצורה מובהקת (כאשר הם "מפקחים" זה על זה) חוסן לאומי, ככול אחת מהקבוצות (לוח 11). מצאנו כי רק הערך ' פתיחות לעלייה יהודית ולקיבוץ גלויות' מנבא חוסן לאומי בשתי הקבוצות: ככל שההסכמה עם ערך זה גבוהה יותר, כך גבוה גם החוסן הלאומי, ולהיפך. הערך ' מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית' מנבא מובהק חוסן לאומי רק למצביעי האופוזיציה, אך לא למצביעי הקואליציה: ככול שההסכמה עם הערך גבוהה יותר, כך החוסן הלאומי המדווח גבוה יותר, ולהיפך. הערך ' נאמנות לעקרונות מגילת האומות המאוחדות (האו"ם)' מנבא באופן מובהק חוסן לאומי בקבוצת הקואליציה (אך לא האופוזיציה): ככול שההסכמה עם ערך זה גבוהה יותר, כך החוסן הלאומי גבוה יותר, ולהיפך. כול שאר הערכים לא מנבאים באופן מובהק חוסן לאומי, בשתי הקבוצות. במילים אחרות, שלושת הערכים הנ"ל מנבאים באופן מובהק את החוסן הלאומי.

לוח 11: רגרסיה לינארית - ערכים מתוך הצהרת העצמאות שמנבאים מובהק חוסן לאומי לפי

מצביעי קואליציה ואופוזיציה

מצביעי אופוזיציה			מצביעי קואליציה			ערך
T	β	B	T	β	B	
3.03**	.179	.163	2.35*	.104	.088	1. פתיחות לעלייה יהודית ולקיבוץ גלויות.
1.30	.071	.058	3.73***	.172	.121	7. נאמנות לעקרונות מגילת האומות המאוחדות (האו"ם).
3.51***	.205	.192	.049	.002	.002	8. מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

דיון

המצאים מצביעים על כך שמצביעי האופוזיציה מסכימים במידה רבה יותר עם ערכי מגילת העצמאות, בהשוואה למצביעי הקואליציה. מכיוון שאין בידינו מחקרים קודמים שהשתמשו בסולם זה ובחלוקה לשתי קבוצות בהתאם להצבעה בבחירות, אין תשובה ברורה לשאלה מהן הסיבות להבדלים שנמצאו. ניתן להעלות מספר הסברים פוטנציאליים: (א.) יתכן שהאופן שבו מפרשים משיבי שתי הקבוצות את הערכים שנבדקו שונה. (ב.) יתכן כי משיבי האופוזיציה רואים בערכים הללו אבן יסוד של הקמת המדינה ותופסים אותם כראויים להוות בסיס לקיומה גם כיום, בעוד שתומכי הקואליציה רואים בערכים הללו אבן יסוד של חלק מהבסיס לקיום מדינת ישראל ומאמינים כי ישנם ערכים נוספים שצריכים לשמש כמרכיבי יסוד (לדוגמה, אמונה ודתיות). (ג.) יתכן כי משיבי האופוזיציה מאמינים במידה רבה יותר כי עקרונות מגילת העצמאות צריכים לשמש כיסוד להגדרת חוקה למדינת ישראל בעוד שמשיבי הקואליציה סבורים כי חוקה לישראל צריכה להתבסס על עקרונות אחרים ו/או נוספים. (ד.) יתכן כי ההבדלים הדמוגרפים הקיימים בין שתי הקבוצות (כדוגמת גיל, רמת דתיות, רמת הכנסה וכו') תורמים להבדלי התפיסות ביחס לערכי מגילת העצמאות. מומלץ לקיים מחקרים נוספים לאישור או דחית הסברים אלו ולבחנת הסברים נוספים להבדלים שנמצאו במחקר הנוכחי.